

Mahmud Efendi, nr. 3137, vr. 1^b; *el-Mu'cemü's-şûfi*, s. 985-990; Ca'fer Seccâdi. *Ferheng*, Tahran 1983, s. 105, 396-397; Seyyid Sâdık-ı Gûherî, II, 330; Ahmet Avni Konuk. *Fusûsü'l-hikem Ter-cüme ve Şerhi* (haz. Mustafa Tahralı – Selçuk Eraydın), İstanbul 1990, III, 253; Dihhudâ. *Lu-gatnâme*, XXII, 381.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

KEVN ve FESAD

(کون و فساد)

Tabiat alanındaki oluş ve bozuluşu ifade eden felsefe terimi.

Sözlükte “var olmak, meydana gelmek, gerçeklik kazanmak” mânasında masdar olan **kevn** bu anlamıyla **vücûd**, **husûl**, **sübût** ve **istikrar** kelimeleriyle eş anlamlıdır. Kur'an-ı Kerim'de kevn geçmezse de türevlerine Kur'an'ın hemen her sayfasında rastlanır. “Bozulmak, çürümek” vb. mânalara gelen **fesâd** ise Kur'an'da hem bu şekliyle hem de türevleriyle birçok âyette yer alır (bk. M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, “fsd” md.). Bu âyetlerde fesad kavramı, gerek fizikî gerekse sosyal düzen ve dengenin bozulması anlamında olumsuz bir duruma işaret etmek üzere ve genellikle **salâhın** karşıtı olarak kullanılır (bk. FESAD). Kelâm literatüründe fesad yerine “kâinattaki düzenin ilâhî iradenin etkisiyle değiştirilmesi, bozulması” mânasında **hark** terimi de yer almaktadır.

Kevn ve fesad kelimelerinin bir arada ve birbirinin karşıtı olarak kullanılmasına Yunan felsefesine dair eserlerin Arapça'ya çevrilmesiyle başlanmış olmalıdır. Türkçe'de “oluş ve bozuluş” diye ifade edilen kevn ve fesad tabiriyle daha çok İslâm felsefesi terminolojisinde Yunanca **genesis** ve **ftora** kelimelerinin tercümesi olarak karşılaşılar. Ayrıca bu birleşik terim, Aristo'nun özgün adı *Peri geneseos kai ftora* olan ve Latince *De generatione et corruptione* adıyla bilinen eserinin Arapça'ya *el-Kevn ve'l-fesâd* başlığıyla çevrilmesinden sonra yaygınlık kazanmış. Aristo'yu takip eden bazı İslâm filozofları aynı adla kitaplar yazmışlar yahut kitaplarında bu konuya aynı başlık altında bölümler ayırmışlardır. Meselâ Ya'kûb b. İshak el-Kindî'nin bu alandaki kitabının adı *el-İbâne 'ani'l-İlletî'l-fâ'letî'l-karibe li'l-kevn ve'l-fesâd*, Ebû Bekir Muhammed b. Zekeriyâ er-Râzî'ninki *el-Kevn ve'l-fesâd*'dir (*Resâ'il*, II, 208). İbn Sînâ da *eş-Şifâ*' adlı eserinin tabiat ilimlerine dair kısmında kevn ve fe-

sada ayrı bir bölüm ayırmıştır (*et-Tabî'iyât [2]*, s. 77-201).

Aristo, tabiat hakkındaki araştırma ve gözlemlerine dayanarak varlığın ezeli, varlığa hâkim olan genel yasanın da değişim (hareket) olduğunu, bu değişimin en belirgin biçimde oluş ve bozuluş şeklinde sürüp gittiğini, bunun bir başlangıç ve sonunun bulunmadığını söylüyordu. Bir başka deyişle tabiat kendini sürekli olarak oluş ve bozuluş şeklinde üretir. Buna göre her bozuluş bir oluşu, her oluş da bir bozuluşu meydana getirir. Bu felsefede var olan yok olmaz, yalnız şekil değişir. Ancak değişimin hâkim olduğu tabiatta yine de değişmeyen bir öz, bir cevher mevcuttur. Şu halde Aristo'ya göre oluş ve bozuluş sadece arazlara ilişkin bir kavramdır; bir şeyi o şey yapan öz veya temel yapı asla değişmez; tabiatta sürekliliği sağlayan da bu temel yapıdır yani formdur (tür). Helenistik ve Ortaçağ fizik felsefelerinde genel kabul gören bu anlayış İslâm filozoflarınca dinî kaygılarla kısmen tâdil edilerek benimsenmiştir. Aristo'nun yaratma fikrine yabancı olmasına karşılık müslüman filozoflar varlığın sonradan yaratıldığını, bir başlangıç ve sonunun bulunduğunu, kevn ve fesadın da bu bağlamda değerlendirilmesi gerektiğini savunurlar. Onlara göre ezeli olan asla değişmez; bir şey değişikliğe uğruyorsa o sonradan yaratılmıştır. Ay altı âlemindeki varlıklarda görülen her tür hareket bu varlık alanının sonradan ortaya çıktığının bir kanıtı sayılır. Âlemin yoktan ve sonradan Allah tarafından yaratıldığını ve onun sonsuz olamayacağını vurgulayan Kindî, esasen her olan (kâin) ve bozulan (fâsid) şeyin her duyulur ve akledilir oluşunun ilk, nihaî ve fâil sebebinin Allah ve O'nun her sebebin sebebi, her fâilin yaratıcısı (mübdi') olduğunu söyler (*Resâ'il*, II, 219). Bununla birlikte bu âlemin düzen ve tertibinin, varlıkların bir kısmının diğer kısmını etkilemesinin, kısaca âlemde oluşan ve bozulan, değişen ve değişmeyen her şeyin “en uygun şekilde” (el-emrû'l-aslah) meydana geldiğini göstermek maksadıyla oluş ve bozuluşun nasıl cereyan ettiğini, bunun sebep veya sebeplerini araştırmaya koyulur. Kindî, önce kevn ve fesadın Aristo'nun altı hareket türünden biri olduğunu belirtir. Bu konuda Aristo'nun görüşünün aksine kevn ve fesad hareketini “bir şeyin cevherinden (ayn) başka bir cevhere intikal etmesi” diye tarif eder (*a.g.e.*, II, 217). Diğer bir ifadeyle kevn ve fesad cismin sadece

arazlarının değil cevherinin değişmesiyle gerçekleşir (*a.g.e.*, II, 204).

Kevn ve fesad olayı ancak karşıt nitelikli varlıklarda gerçekleşir. Dört nitelik yani sıcaklık, soğukluk, yaşlılık ve kuruluk varlığa ait temel karşıt niteliklerdir. Ancak kevn ve fesad ay altı âleminde gerçekleşir. Şu halde ay altı âlemi oluş ve bozuluşlar âlemidir (*a.g.e.*, II, 219-220). Bununla birlikte ay altı âleminde oluş ve bozuluşun maddesi durumunda olan dört unsurun (toprak, su, ateş ve hava) kendileri oluş ve bozuluşa tâbi değildir; onlardan meydana gelen maden, bitki ve canlıların da yalnızca birleşik fertleri oluş ve bozuluşa uğrar (*a.g.e.*, II, 220). Kindî, gök cisimlerinin konumları ve hareketleriyle ay altı âlemindeki hadiseler arasında gözlemlere dayalı bir ilişki bulunduğunu tesbit eder ve şu sonuca varır: Bütün gök cisimleri buldukları konum itibarıyla kevn ve fesadın sebebi ve yakın fâilidir; ancak bunun gerçek fâili veya sebebi hikmetiyle âlemi en güzel nizam üzere yaratan Allah'tır (*a.g.e.*, II, 236).

Kindî geleneğine bağlı bir filozof olan Ebû'l-Hasan el-Âmirî de âlemdaki bütün varlıkları mübdeât ve mükevvenât olmak üzere ikiye ayırmıştır. Birinciler ilâhî kudretle doğrudan yaratılanlardır; felekler, gezegenler ve dört unsur bunlardandır. İkinciler, yani ilâhî teshirle oluşanlar ay altı âleminde meydana gelen varlık ve olaylardır. Meteorolojik hadiseler, madenler, bitkiler ve canlılar bu sınıfa dahildir (*el-İ'lâm*, s. 91-92).

Fârâbî bir eserinde kevnî “birleşme veya birleşimi andıran bir oluşum”, fesadı ise “bozulma ve çözülme” diye tarif ederken (*Mesâ'ilü müteferrika*, s. 86) bir başka eserinde maddenin yeni form kazanmasına kevn, mevcut formun bozulmasına da fesad denildiğini belirtir (*ed-De'âva'l-kalbiyye*, s. 9). Buna göre maddenin fizikî, kimyevî ve biyolojik değişime uğraması sonucunda ortaya çıkan her yeni form kevn, önceki formunu kaybetmesi de fesaddir.

İbn Sînâ, *eş-Şifâ*'ın kevn ve fesada ayırdığı bölümünde öncelikle kevn ve fesadın gerçek olduğunu tesbit eder, onu inkâr edenleri ve bu konudaki yanlış görüşleri eleştirir. Ona göre kevn ile hudûs, dolayısıyla kâin ile hâdis eş anlamlı kelimelerdir. Mutlak oluş (kevn) cevhere ait oluştur ve ancak birleşik cisimler oluş ve bozuluşu kabul eder. Kevn ve fesadı kabul etmeyen varlıklar ibdâ (doğrudan yaratma) sonucu meydana gelenlerdir. Tamamı yahut bir kısmı kevn ve fesadı kabul eden

KEVN ve FESAD

cisimler asla ezeli olamaz. Kevn ve fesadın unsurları da ezeli değildir. Oluş ve bozuluşa uğrayan nesnelere aslı dört unsurdur ve onlar bu unsurların birleşmesiyle meydana gelir. İlk madde oluş ve bozuluşa tâbi değildir, onun varlığı ibdâ iledir. Kevn ve fesadı kabul eden cisimler doğrusal (müstakim) hareket eder, doğrusal hareket etmeyen cisimler ise oluşa tâbi olmaz, onlar tabiatları gereği dairesel (müstedir) hareket eder ve doğrudan yaratılmıştır (*et-Tabî'ıyyât [1]*, s. 17, 21, 24, 124-125, 189; a.e. [2], s. 27-28, 79 vd.).

Kevn ve fesadın ortak fâil illeti onlara yakın olan gezegenlerin hareketi, ortak maddî illeti de ilk unsurlardır. Oluş ve bozuluşa başlangıcı olan şeylerle ilgilidir; her başlangıcı olan şeyin şüphesiz bir sebebi vardır. İdeal sayılan semavî varlıkların dairesel hareketleri kevn ve fesadın sebepleri olmaya lâyıktır (*a.g.e. [2]*, s. 192-195). Bütün bunların öncesinde her varlığa kendi türünün özelliklerini veren ilâhî lutuftur (*a.g.e. [2]*, s. 199-200). Bir başka söyleyişle dünyadaki oluş ve bozuluş hareketinin yakın sebebi gökküreleri, uzak ve nihâi sebebi ise Allah'tır.

İslâm filozoflarının antik felsefe ve bilim geleneği uyarınca varlığı ay üstü ve ay altı âlemi diye ikiye ayırmalarına, ay altı âlemindeki oluş ve bozuluşun gökkürelerinin etkisiyle meydana geldiğine inanmalarına karşılık Kur'an varlığın yaratılışında, işleyişinde, her varlık türünün oluşum, gelişim ve değişiminde yegâne âmilin Allah olduğunu beyan eder ve, "Allah'ın yaratmayı nasıl başlattığını, sonra bunu nasıl tekrarladığını görmediler mi? Şüphesiz bu Allah'a göre kolaydır. De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da Allah ilkten yaratmaya nasıl başlamış bir bakın. İşte Allah bundan sonra âhiret hayatını da yaratacaktır. Gerçekten Allah her şeye kâdir" (*el-Ankebût 29/19-20*); "De ki: Ortak koştuğunuz arasında ilk defa yaratacak, -öldükten- sonra da onu yeniden -dirilip- döndürecek biri var mı? De ki: Allah ilk defa yaratıp sonra onu yeniden hayata döndürür. O halde nasıl saptırılırsınız!" (*Yûnus 10/34*) gibi açıklama ve uyarılarıyla varlığın işleyişindeki sebeplerin, kâinat ve orada hüküm süren kanunların Allah tarafından yaratıldığına dikkat çeker. Allah'ın irade ve kudretinin her türlü ölçü ve tasavvurun üstünde olduğunu bildirir. "O, bir şeyi yaratmak istediğinde ona sadece 'ol' der ve o da hemen olur" (*Yâsîn 36/82*) âyetiyle de kâinat yegâne hükümranlığın kendisine ait olduğunu,

O'nun bilgi ve iradesi dışında hiçbir fiilin gerçekleşmeyeceğini ifade eder.

BİBLİYOGRAFYA :

et-Ta'rifât, "Kevn" md.; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "fsd" md.; Kindî, *Resâ'il*, II, 204, 208-209, 217, 219-221, 236, 251; Fârâbî, *el-Medînetü'l-fâzıla* (nşr. Albert Nasrî Nâdir), Beyrut 1959, s. 28; a.mlf., *İhşâ'ü'l-ülûm* (nşr. Osman M. Emîn), Kahire 1949, s. 97; a.mlf., *Mesâ'ilü müteferrika* (nşr. Dieterici), Leiden 1890, s. 86; a.mlf., *ed-De'âva'l-kalbiyye*, Haydarâbâd 1346, s. 9; Ebû'l-Hasan el-Âmirî, *el-İ'lâm bi-menâkıbi'l-İslâm* (nşr. Ahmed Abdülhamid el-Gurâb), Kahire 1387/1967, s. 91-92; Ebû Hayyân et-Tevhidî, *el-Mukâbesât* (nşr. Ali Şelak), Beyrut 1986, s. 213; İbn Sinâ, *eş-Şifâ' et-Tabî'ıyyât (1)*, s. 17, 18, 21, 24, 124-125, 189; a.e. (2), s. 27-28, 77-201; Seyfeddin el-Âmidî, *el-Mûbin* (nşr. Hasan Mahmûd eş-Şâfî), Kahire 1403/1983; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1524.

☞ KASIM TURHAN

KEVSER

(bk. HAVZ-ı KEVSER).

KEVSER SÛRESİ

(سورة الكوثر)

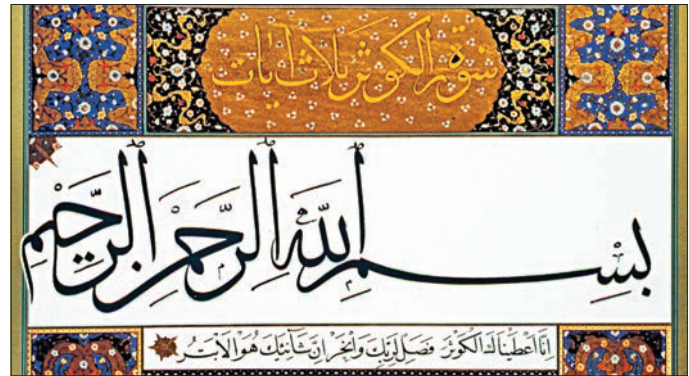
Kur'an-ı Kerim'in yüz sekizinci sûresi.

Mekke döneminde Âdiyât sûresinden sonra nâzil olmuştur. Medine'de indiğini söyleyenler varsa da sûrenin muhtevası ve üslûbu bu ihtimalin zayıf olduğunu gösterir (M. İzzet Derveze, I, 183). Adını ilk âyette geçen **kevser** kelimesinden almıştır. İkinci âyette kurban kesmeden söz edildiği için bazan Nahr sûresi adıyla da anılmıştır. Üç âyetten ibaret olup Kur'an'ın en kısa sûresidir. Fâsılası , harfidir.

Tefsirlerde kaydedildiğine göre sûre, Âs b. Vâil'in Mekke müşriklere Hz. Peygamber'den "nesli kesik" (ebter) diye bahsetmesi yahut Kureyş müşriklerinin Kâ'b b. Eşref'e kendilerinin daha üstün olduğunu söyleyerek Resûl-i Ekrem'i yine ay-

nı olumsuz sıfatla nitelermeleri veya Hz. Peygamber'in erkek çocuğunun vefatı üzerine düşmanlarının onun soyunun devam etmeyeceğini belirtmeleri üzerine nâzil olmuştur (Taberî, XXX, 212, 213; Süyûtî, s. 221). Müfessirlerin çoğunluğu tarafından zayıf kabul edilen, 2. âyetinin Hudeybiye'de nâzil olduğu yolundaki rivayet dikkate alınmazsa bazı müşriklerin Resûl-i Ekrem'e soyunun devam etmeyeceği yolunda dil uzattıkları, rivayetlerdeki isim farklılıklarının bundan kaynaklandığı ve Hz. Peygamber'i teselli etmek üzere bu sûrenin indirildiği söylenebilir.

Kevser sûresinin ilk âyeti Hz. Peygamber'e kevser verildiğini ifade etmektedir. Kevser kelimesi sözlükte sıfat olarak "çok, pek çok", isim olarak da "iyilik ve hayır" anlamına gelir. Peygamber'e bahşedildiği belirtilen kevserin ne olduğu konusunda geniş açıklamalar vardır. Hadislerde kevser Allah'ın Resûl-i Ekrem'e vermeyi vaad ettiği cennette bir ırmak olarak anılmış ve onun özellikleri hakkında geniş tasvirlerle yer verilmiştir. Yine hadis kaynaklarında tasvir edilen cennetteki havzın da kevserin bir uzantısı olup kevser adıyla anıldığı ifade edilmiştir (bk. HAVZ-ı KEVSER). Diğer taraftan âlimler, kevserin sözlük anlamı yanında İbn Abbâs'ın hadislerdeki kevseri Allah'ın peygamberine verdiği hayırlardan sadece biri olarak anmasından hareketle (Buhârî, "Rikâk", 53) onu nübüvvet, Kur'an-ı Kerim, İslâm dini, İslâm âlimleri, ümmetinin çokluğu, güzel ahlâk, ilim, şefaahat hakkı, dualarının makbul olması gibi Resûl-i Ekrem'in nâil olduğu mânevî lutuflar olarak da yorumlamışlardır (Taberî, XXX, 208-209; Fahreddin er-Râzî, XXXII, 124-128).

Kevser
sûresi